

Ikke undervurder meg!

**– opplæringstilbudet til elever med særskilte behov
må styrkes!**

Gøril Moljord

Universitetslektor OsloMet

Ph.D kandidat Institutt for spesialpedagogikk, UiO.

Statpedkonferansen 2022

....å nå sitt fulle
læringspotensial

Tema

Mål for opplæring for elever med utviklingshemming

Begreper om opplæring

Retningslinjer, veiledere og visjoner for opplæring for elever med særskilte opplæringsbehov

- diskusjoner, dilemmaer og veien videre?

“...likeverdige muligheter til læring og utvikling, uavhengig av forutsetninger....hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap...”

(Kunnskapsdepartementet, 2017)

Inkludering i en skole for alle

«.....Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrong....»

(Opplæringsloven 1998, § 1-1)

Forutsetter evne til å møte mangfoldet av elevforutsetninger i både policy og praksis. Ikke bare et spesialpedagogisk ansvar, dette dreier seg også om **læreplansspørsmål**

Inkludering i hva? Tilgang til felles faglig og kulturell referanseramme, men samtidig tilpasse opplæringen til elevens forutsetninger og behov – et **dilemma**.

(Reindal 2010, Nilsen 2010)

Elevene i fokus her

Stort mangfold!

Utviklingshemming, kognitiv og adaptiv funksjonsnedsettelse

- mange trenger systematisk opplæring i dagliglivets ferdigheter

Vedvarende og sammensatte vansker, utgjør 5-10 % av de som har enkeltvedtak om spesialundervisning

Historiske endringer og ulike diskurser/forståelsesmåter:

- syn på eleven, læring og utvikling
- «ikke/opplæringsdyktig» endring i 1975
- omsorgsperspektiv og læringsperspektiv

(AAIDD 2010, Moljord & Bondevik i prosess 2022, Institutt for spesialpedagogikk 2022, Illustrasjonsbilder Colurbox og Windows 360 bildekatalog)

Hva vet vi om dagens opplærings situasjon for denne elevgruppen?

- ikke så mye
- manglende planmessighet, svak vurderingspraksis
- mange har unntak fra læreplanen
- lave forventinger, lavt «læringstrykk»
- varierende kvalitet på spesialundervisning
- lite sammenheng mellom spesial- og ordinær undervisning
- ikke et likeverdig tilbud

(Bachman m.fl. 2016, NOU 2016:17 På lik linje, Wendelborg m.fl.2017, Haug 2017, NFU 2018)

Stort spesialpedagogisk kompetansebehov, politisk mål å styrke forskning på små&sårbare grupper

(Forskningsrådet 2014, Meld.St.6 2019-2020 Tett på tidlig innsats)

«mål»

Formål med opplæring relatert til tre dimensjoner:

- i) Å være (personlighet, identitet, selvoppfatning)
- ii) Å ha (kunnskap, ferdigheter, kvalifikasjoner)
- iii) Å gjøre (deltakelse, medvirkning, aktør i eget liv)

(Black&Lawson 2016, Dee m.fl.2006)

«opplæring»

Læring vs. opplæring

«learnification» , innhold ser ut til å forsvinne? (Biesta 2014, Deng 2018)

Opplæring i et **innhold**: (bort)valg av læreinhold, emneområder, tradisjoner, ferdigheter, holdninger og verdier.

Lite fokus på relasjon mellom innhold og elevmangfold i utredningene forut for Fagfornyelsen. (Haug 2016)

Ulike læreplantilnæringer for elever med utviklingshemming, eks. mellom «developmental», «**functional**» og «academic».

(Shurr&Bouck 2013, Thompson et. al 2017, Moljord 2017)

Hva favnes av begrepet opplæring?

Abnormskoleloven 1881

- konfirmasjon
- praktisk livsorientering
- jordbruk og håndverk

Enkelte barn og unge stadig definert som «*ikke opplæringsdyktige*» helt frem til 1975

Blom-komiteens (1971) «*utvidede opplæringsbegrep*»:

- sosiale, praktiske og kulturelle mål
- funksjonelle livsferdigheter
- emosjonell, personlighetsmessig, fysisk, etisk og estetisk utvikling

Mønsterplanen `74 markerte en *læreplan for alle*+ supplementshefte for undervisning av elever med utviklingshemming.

(Nilsen 2014, Grunnskolerådet 1977, Moljord & Bondevik, i prosess 2022)

Hva slags begrep, mål og retning for opplæring for elever med utviklingshemming kan spores i dag?

Hvordan målbæres opplæring for elever med utviklingshemming i norsk skolepolicy?

Studien identifiserer og diskuterer norsk skolepolicy for elever med utviklingshemming i perioden 2014-2018.

Utvalg av dokumenter:

NOU 2014:7 *Elevenes læring i fremtidens skole-et kunnskapsgrunnlag*, NOU 2015:8 *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser*, Kunnskapsdepartementet

Stortingsmelding 28 (2015-2016) *Fag-Fordypning-Forståelse-en fornyelse av Kunnskapsløftet*, Stortingsmelding 21 (2016-2017) *Lærelyst- tidlig innsats og kvalitet i skole*, Kunnskapsdepartementet

Overordnet del- verdier og prinsipper for grunnopplæringen (2017), Kunnskapsdepartementet

Veilederen spesialundervisning (2014), Utdanningsdirektoratet

Inkluderende fellesskap for barn og unge (2018). Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging, Nordahl m.fl. Fagbokforlaget.

Moljord, G. (2021) Aiming for (What) Capabilities? An Inquiry into School Policy for Pupils with Intellectual Disabilities, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65:6, 1141-1155, DOI: [10.1080/00313831.2020.1833243](https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1833243)

Gøril Moljord, Statpedkonferansen 2022

Forskningsspørsmål:

Hvordan, og i hvilken grad er spesialundervisning og elever med utviklingshemmings adressert i dokumentene?

Hva slags læreplantilnærming kan spores for denne elevgruppen?

Metode:

- systematiske ordsøk i dokumentene (eks. spesial*, tilp*, utviklingshemming, lærevanske)
- innholdsanalyse

Funn fra ordsøk- utdrag fra tabell

Aiming for (what) capabilities. An inquiry into school policy for pupils with intellectual disability. Gøril Moljord, *Scandinavian Journal of Educational Research*
<https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1833243> .

Appendix 2 Overview of the search strategy, terms and hits

		Norwegian search terms used to locate special needs education, special education and adapted education		Norwegian search terms used to locate intellectual disability
			tilp [adapt]	
		spesial [special] spesialundervisning [special needs education] spesialpedagogikk [special education] spesialpedagogisk [special educational] spesialpedagog [special educator]		utviklingshemming [intellectual disability] utviklingshemming [intellectual disability] utviklingshemmede [intellectually disabled] lærevanske [learning difficulty] fagvanske [subject difficulty] hjelpebehov [help need] støtte behov [support need] funksjonsnedsettelse [impairment] funksjonshemming [disability] funksjonshemning [disability] funksjonshemmet [disabled] funksjonshemmed [disabled] funksjonsevne [ability to function] funksjons [function]
Doc. 1	Name of document	Total number of hits*	Total number of hits**	Total number of hits*
	Report 2014:7 <i>Elevers læring i fremtidens skole-et kunnskapsgrunnlag</i> [Pupils' learning in the School of the Future – a knowledge base]	9	21	0

Funn

- basert på ordtreff, lite oppmerksomhet på spesialundervisning og elever med utviklingshemming i dokumentene knyttet Fagfornyelsen
- tilpasset opplæring innen ordinære rammer som trend og mulig forklaring
- sparsommelig med retningslinjer og læreplananvisninger for elever (og deres lærere) med behov for opplærings i dagliglivets ferdigheter
- systematisk opplæring i utviklingsområder som kommunikasjon, praktiske og sosiale ferdigheter synes dermed å ha en svak posisjon
- få visjoner om fornyet opplæring for denne elevgruppen
- (akademisk) «mainstreaming» som tilnærming
- konsept om livsmestring har potensiale!

til diskusjon - spesifikke tilnærminger til spesifikke elevgrupper ?

Dilemma knyttet til:

- å identifisere forskjeller - eller ikke
- læreplanen
- organisering/plassering

(Norwich 2010)

Et mer grunnleggende spørsmål - bidrar opplæringen til det vi ønsker? Til livsmestring, deltakelse, utfoldelse, skaperglede, engasjement og utforskartrøng for *alle* elever?

(jmf. Skolens formålsparagraf, Opplæringsloven 1998)

Potensiale i den eksisterende læreplanen/læreplantilnærmingen for elever med utviklingshemming?

(Moljord 2020)

Implikasjoner av funn knyttet til vurdering av opplæring innen dagliglivets ferdigheter

➡ Uklart hvordan vurdere utvikling av ferdigheter knyttet til f.eks. kommunikasjon, praktiske og sosiale ferdigheter. Hvordan vurdere elevens læringsutbytte av slik opplæring?

(Moljord 2020)

Stort handlingsrom og skjønn knyttet til tilpasset opplæring, retten til spesialundervisning og individuell opplæringsplan. Lite rom for differensiering i dagens vurderingssystem.

(Karseth&Møller 2018, Nilsen 2014, Bachman m.fl. 2016, NFU 2018)

forts. implikasjoner

Spesialundervisning og tilpasset
opplæring uten tilpasset
vurdering?

Vakuum ved unntak fra læreplanen!

Møtet mellom
elevmangfoldet
og
læreplanen

Kompetansemål etter
2.årstrinn

Opplæring for elever med behov for særskilt støtte er ikke et *særskilt* ansvar

praksis
policy
forskning

Mot noen konklusjoner

- mulig vei videre for å styrke opplæringstilbudet for elever med særskilte behov

Elever som har behov for det – og deres lærere- bør få rik mulighet til å velge og gjøre systematisk progresjon på områder knyttet til å utvikle kognisjon, kommunikasjon, sosiale- og praktiske ferdigheter, sensomotorikk, kreativitet og medborgerskap.

(Moljord 2020)

Dersom målet er **livsmestring, deltakelse og utfoldelse** både i og utenfor skolesamfunnet for *alle* elever:

- hvilken rute (læreplantilnærming) egner seg?

Forts. mot noen konklusjoner og mulig vei...

Behov for bedre og tydeligere rammer, veiledere og retningslinjer for opplæringen for elever med særskilte behov- utviklingshemming. Dette kan bidra til likeverdig opplæring og signaliserer forventinger *både til elevene og skolen*

(i tråd med NOU 2016:17 *På lik linje Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*, Barne- og likestillingsdepartementet)

Mer kunnskap om:

- hvordan den nasjonale læreplanen fungerer som ramme for opplæring for denne elevgruppen? Hvordan oppfattes og iverksettes læreplanen? Hvordan drives læreplanarbeid og IOP-utforming?
- om elevenes læringsutbytte og læringserfaringer

Utviklingsarbeid

Oppsummert:

bedre mulighet for å utvikle funksjonelle livsferdigheter

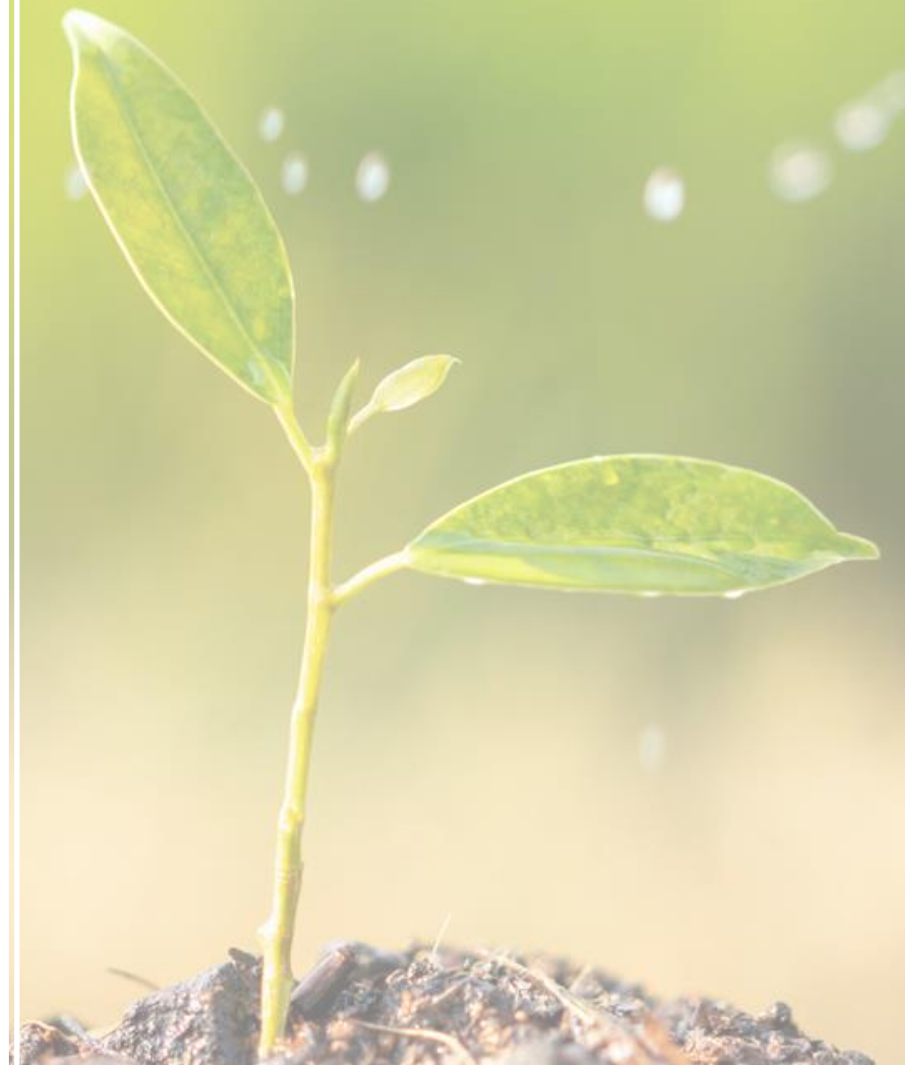
kritisk lærplantenkning

bedre og tydeligere retningslinjer, veiledere og visjoner for opplæring

mer kunnskap og utviklingsarbeid

Begrep om opplæring og syn på elevers “læringspotensiale”

- hvilke briller har vi på?

Takk for oppmerksomheten!

Referanseliste

- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) (2010) *Intellectual Disability. Definition, Classification, and System of Supports. The 11th edition of the AAIDD definition manual.* USA.
- Bachman, K. Haug, P., Nordahl, T. (2016) *Kvalitet i opplæringen for elever med utviklingshemming.* Notat/nr 2. Møreførskning. Høgskolen i Volda.
- Biesta, G. J. J., & Sjøbu, A. (2014). *Utdanningens vidunderlige risiko.* Fagbokforlaget.
- Black, A., & Lawson, H. (2016). Purposes of education for young people with severe learning difficulties: Exploring a vocational teaching resource – ‘A stepping stone to ...’ what? *Cambridge Journal of Education*, 47(2), 207–226. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2016.1142505>
- Dee, L., Devecchi, C., & Florian, L. (2006). Being, having and doing: Theories of learning and adults with learning difficulties. LSRC research report. Learning and Skills Network. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED508507.pdf>
- Deng, Z. (2018). Rethinking teaching and teachers: Bringing content back into conversations. *London Review of Education*, 16(3), 371–383. <https://doi.org/10.18546/LRE.16.3.02>
- Forskningsrådet (2014). *Utdanning og forskning i spesialpedagogikk–veien videre.* Rapport fra ekspertutvalget i spesialpedagogikk. Oslo: Norges forskningsråd.
- Haug, P. (2016). Ein likeverdig skule i framtida? *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk [Nordic Journal of Pedagogy and Critique]*, 2(0), 64–77. <https://doi.org/10.17585/ntpk.v2.273>
- Haug, P. (2017) [Kva spesialundervisning handlar om \(utdanningsforskning.no\)](http://www.utdanningsforskning.no)
- Institutt for spesialpedagogikk UiO (2022) [Hva slags støtte bør gis og hvordan bør den gis? - Senter for spesialpedagogisk forskning og inkludering \(SpedAids\) \(uio.no\)](http://www.spedaids.no)
- Karseth, B., & Møller, J. (2018). Legal regulation and professional discretion in schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64(2), 195–210. <https://doi.org/10.1080/00313831.2018.1531918>
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del, verdier og prinsipper.* Kunnskapsdepartementet
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO.* (Meld.St.6: 2019-2020).
- Kunnskapsdepartementet (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen (Opplæringsloven)*, www.lovdata.no.

Moljord, G. (2017). Curriculum research for students with intellectual disabilities: A content-analytic review. *European Journal of Special Needs Education*. 33 (5), 646-659.

Moljord, G. (2020): Aiming for (What) Capabilities? An Inquiry into School Policy for Pupils with Intellectual Disabilities, *Scandinavian Journal of Educational Research*, DOI: 10.1080/00313831.2020.1833243Moljord 2020).

Moljord & Bondevik (forthcoming 2022): Constructions of the in/educable: a Nordic outlook on pupils with disabilities` changing legal and educational status, in Tröhler, T., Hörmann B., Tveit, S.&Bostad, I. (Ed) *The Nordic Educational Model in Context: Historical developments and Current Renegotiations*. Routledge.

Moljord (2022) [Mål med mening - lære for livet? \(ph.d - prosjekt\) - Institutt for spesialpedagogikk \(uio.no\)](#)

NFU (Norsk forbund for utviklingshemmede). (2018). *Høringsuttalelse til Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*.

Nilsen, S. (2010). Moving towards an educational policy for inclusion? Main reform stages in the development of the Norwegian unitary school system. *International Journal of Inclusive Education*, 14(5), 479–497. <https://doi.org/10.1080/13603110802632217>

Nilsen, S. (2014). Spesialundervisning i nasjonale læreplaner. Utelatt, uteglemt eller 'integrert vekk'? En analyse av nasjonale læreplaner for grunnskolen fra og med 1974 . *Psykologi i kommunen*, 5, 47–62.

NOU 2016:17 På lik linje. *Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 3. oktober 2014. Avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 3. oktober 2016.

Norwich, B. (2010). Dilemmas of difference, curriculum and disability: international perspectives. *Comparative Education*, 46(2), 113–135. <https://doi.org/10.1080/03050061003775330>

Reindal, S. M. (2010). What is the purpose? Reflections on inclusion and special education from a capability perspective. *European Journal of Special Needs Education*, 25(1), 1–12. <https://doi.org/10.1080/08856250903450806>

Shurr, J., & Bouck, E. (2013). Research on curriculum for students with moderate and severe intellectual disability: A systematic review. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 48(1), 76–87. <https://www.jstor.org/stable/23879888>

Thompson, J., Shogren, K., & Wehmeyer, M. (2017). Supports and supports needs in strengths-based models of intellectual disability. In M. Wehmeyer, & K. Shogren (Eds.), *Handbook of research-based practices for educating students with intellectual disability* (pp. 31–49). Routledge.

Wendelborg, C., Kittelsaa, A., & Wik, S. (2017). *Overgang skole arbeidsliv for elever med utviklingshemming*. NTNU Samfunnsforskning